

**Heydər Əliyev və ümumtəhsil sahəsində həyata keçirilən islahatlar****Ayşən Təvəkkül qızı Salahova***Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***E-mail:** salahovaayshen9@gmail.com**Rəyçilər:** ped.ü.f.d., dos. F.M. Allahverdiyeva,  
psixol.ü.f.d., dos. U.M. Qəzvini**Açar sözlər:** Heydər Əliyev, Ulu Öndər, təhsil, islahatlar, elm, uğur, müvəffəqiyyət**Ключевые слова:** Гейдар Алиев, великий лидер, образование, реформы, наука, успех**Key words:** Heydar Aliyev, great leader, education, reforms, science, success

*Təhsil hər bir dövlətin, ölkənin, cəmiyyətin  
həyatının, fəaliyyətinin mühüm bir sahəsidir.  
Cəmiyyət təhsilsiz inkişaf edə bilməz*

**Heydər Əliyev**

Hər bir xalqın müasir vəziyyətini və gələcəyini öyrənmək istəyiriksə, onun elm və təhsil sahəsindəki uğurlarına diqqət etməliyik. Çünki hər bir ölkənin, dövlətin inkişafı və tərəqqisi onun təhsilindən asılıdır. Tarixi sübut edir ki, böyük uğurlar qazanan xalqlar təhsil və tərbiyəsi düzgün qurulan xalqlardır.

Azərbaycan təhsili çox qədim tarixi köklərə malikdir. Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra təhsil sahəsində uğurlu islahatlar həyata keçirilməyə başladı. Milli quruculuq, siyasi-iqtisadi sahələrdə olduğu kimi, elm və təhsil sahəsində də uğurlar qazandı. Azərbaycanın milli təhsil sisteminin qarşısında duran əsas vəzifə və son məqsəd zəngin mənəviyyətə, dərin və hərtərəfli biliyə, müstəqillik amalına və demokratik prinsiplər, xalqına sədaqətli və xalqını sevən ahəngdar inkişaf etmiş əsl Azərbaycan vətəndaşları yetişdirməkdir.

Tarixi inkişaf yolu bizə sübut edir ki, hansısa milləti məhv etmək lazımdırsa, onun elmini və təhsilini məhv etmək yetərlidir. Bu kontekstdən yanaşsaq, Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının xilaskarı oldu. Təhsil sahəsinin prioritet sahə kimi qəbul edilərək islahatların aparılmasının vacibliyini Ulu öndər xüsusi vurğulayırdı və inkişafın elmdən, təhsildən asılı olduğunu bildirirdi.

Siyasi tariximizə xilaskarımız kimi daxil olan dövlət xadimi və xalqın sevgisini qazanan dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev istər xalqın taleyində, istər ictimai həyatında, istərsə də dövlət quruculuğu və təhsil sahəsində misilsiz xidmət göstərən liderdir. Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi dahiyənə siyasət və cəsarətli addımlar xalqımıza həmişə mənəvi dayaq olub, ona bəynəlxalq səviyyədə şan-şöhrət və böyük hörmət gətirmişdir.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin yenidən rəhbərliyə qayıtması Azərbaycanın yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyması ilə nəticələndi. Həyatın bütün sahələrinə, o cümlədən elm və təhsilə diqqət, qayğı daha da artırıldı. Bu kortəbii baş verən hadisə deyildi. Heydər Əliyev çox yaxşı bilirdi ki, Azərbaycanın tərəqqisinin yeganə yolu təhsil səviyyəsinin artırılması, xalqın maarifləndirilməsi və fundamental elmlərə daha çox diqqət ayrılmasındadır.

O digər sahələrdə keçirdiyi islahatlarla paralel şəkildə elm və təhsilin inkişafı istiqamətində islahatlar həyata keçirirdi. Əminliklə qeyd edə bilərik ki, elm və təhsilin tərəqqisi Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövrünə təsadüf edir. Təhsil sahəsindəki islahatlar yalnız paytaxtda deyil, respublikanın ucqar bölgələrini də əhatə edirdi: yüzlərlə təhsil müəssisəsinin, kitab-

xanaların, uşaq bağçalarının və mədəniyyət evlərinin inşa edilərək istifadəyə verilməsi onun adı ilə bağlıdır. Ulu öndər Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıtdığı zaman kəsiyində təhsil sahəsinə yeni ab-hava gəldi, bütün təhsil işçiləri və ziyalılar dövlət qayğısı ilə əhatələndilər. Heydər Əliyevin 1970-ci ildə ADU-nun 50 illik yubileyində Azərbaycan dilində çıxışı, dərslərlərə Dövlət mükafatı verilməsi, rusdilli məktəblərdə təhsilə böyük qayğının göstərilməsinə parlaq nümunədir (3, s. 30).

Ulu öndərimiz Heydər Əliyev təhsilin vacib strateji bir sahə olduğunu vurğulayaraq belə qənaətə gəlmişdir ki, “Təhsil sahəsi həyatımızın ən mühüm sahəsidir. O, milli məqsədlər, milli mənafeələr əsasında qurulmalıdır”. Milli vətənpərvərlik ideyalarının məcmusu olan azərbaycançılıq təlimini gənc nəslə öyrətmək şərəfli vəzifə, mənəvi borcdur, ölkə rəhbərinin təhsilə, elmə böyük qayğısının nəticəsidir ki, 1993-cü ildən 2002-ci ilədək AAK tərəfindən 300 nəfərə elmlər doktora, 2119 nəfərə elmlər namizədi alimlik dərəcəsi verilmişdir (3, s.32).

Elm və təhsil həyatın bir çox sahələrində baş verən problemlərin həllində çox mühüm rol oynayır. Ölkədəki elm və təhsillə bağlı problemlər həm ümumi inkişaf, həm də dövlət siyasəti ilə qarşılıqlı vəhdət təşkil edir. Ümummilli lider Heydər Əliyev çıxışlarında təhsilin mürəkkəb və olduqca vacib bir sahə olduğunu dəfələrlə vurğulamışdır. O, qeyd edirdi ki, “təhsil sahəsi nə sənayedir, nə kənd təsərrüfatıdır, nə ticarətdir. Bu, cəmiyyətin xüsusi, intellektual cəhətini əks etdirən bir sahədir. Belə halda təhsil sistemində çox diqqətlə yanaşmaq lazımdır və bu sistemə münasibət çox həssas olmalıdır” (6, s. 3).

SSRİ dövründə – Heydər Əliyevin Azərbaycan respublikasına rəhbərlik etdiyi ötən əsrin 70-80-ci illərində də təhsil daim diqqət mərkəzində saxlanmışdır. 1972 və 1973-cü illərdə “Gənclərin ümumi orta təhsilə keçidini başa çatdırmaq və ümumtəhsil məktəbini daha da inkişaf etdirmək haqqında” və “Kənd ümumtəhsil məktəblərinin iş şəraitini daha da yaxşılaşdırmaq haqqında” qərarları qəbul edilib. Bu qərarlar nəticəsində Azərbaycan respublikasında orta ümumtəhsil məktəbləri şəbəkəsi 3 dəfə genişləndirilmiş, 765-dən 2117-yə çatdırılmışdır. Bu uğur ucqar rayon kəndlərində minlərlə azyaşlının təhsilə yönləndirilməsinə səbəb oldu (6, s. 3).

Ölkədə yüksək ixtisaslı kadrların yetişdirilməsi dövlət müstəqilliyinin əsasını təşkil edən mühüm səbəblərdən biridir. Ulu Öndər təhsil və maarifin inkişafına qayğısını əsirgəməzdi. Nadir ixtisaslar üzrə kadr kontingenti və milli kadr potensialının yaradılması respublikamızın əldə etdiyi tarixi nailiyyətlərindən biri idi. Bu səbəbdən Heydər Əliyev demək olar ki, hər il gənclərimizi təhsil almaq üçün keçmiş SSRİ-nin tanınmış ali təhsil müəssisələrinə göndərmişdir. 15 minə yaxın azərbaycanlı gənc mütəxəssis SSRİ-nin 170 ali təhsil ocağında təhsil almışdır. 1970-ci ildən başlayaraq Azərbaycandan xaricə hər il 800-900 tələbə təhsil üçün yollanmışdır. (6, s. 3)

Təhsil sahəsində mövcud problemlərin aradan qaldırılması və Azərbaycan təhsilinin dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsilinə uyğunlaşdırılması və dünya təhsil sistemində inteqrasiya üçün ölkə rəhbəri bir sıra məqsədlə, ciddi tədbirlər həyata keçirmiş, fərman və sərəncamlar imzalamışdır.

“Azərbaycan respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin müvafiq texniki bazasının möhkəmləndirilməsi haqqında” sərəncam 2002-ci il 4 oktyabrda verilmişdir. Ümumtəhsil məktəblərinin genişləndirilməsi həmçinin, maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsində bu sərəncam mühüm rol oynamışdır (6, s. 3).

17 fevral 2003-cü ildə “Azərbaycan respublikasında yeni ümumtəhsil məktəblərinin tikilməsi, əsaslı təmiri və müasir tədris avadanlıqları ilə təmin olunmasına dair proqramın (2003-2007-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında” sərəncam ölkədə təhsil sahəsində yaranmış problemlərin aradan qaldırılmasında xüsusi əhəmiyyətə malik olmuşdur (6, s. 4).

Elm və təhsil ayrı-ayrılıqda iki müstəqil sahəni özündə ehtiva etsə də, onları bir-birindən təcrid etmək mümkün deyil. Bu səbəbdən elm və təhsillə bağlı problemlərə kompleks yanaşılmışdır. Elmi təhsilsiz, təhsili isə elmsiz təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrlərdə Heydər Əliyev elm ilə təhsilin inteqrasiyası istiqamətində işlərin həyata keçirilməsinə nail olmuşdur.

Yüksək keyfiyyətli təhsildən yalnız o ölkələr danışa bilər ki, orada fundamental tədqiqatlar aparılmış olsun. Fundamental tədqiqat aparmayan ölkədə yüksək keyfiyyətli təhsildən danışmaq mümkünsüzdür. Yenilik və təşəbbüslərə bələd olan, müasir texnologiya və innovasiyaları mənimsəyən kadrlar olmadan arzu edilən inkişaf səviyyəsinə çatmaq mümkün deyil. Bunu xüsusi nəzərə alan Heydər Əliyev elmin inkişaf etdirilməsi ilə bağlı elmi mərkəzlərin üzərinə düşən vəzifələr barədə belə qənaətə gəlmişdir: “Milli Elmlər Akademiyası sistemində yüksək ixtisaslı elmi kadrlar hazırlayan təhsil qurumlarının, respublikada prioritet istiqamətlərdə müstəqil fəaliyyət göstərən dövlət elm-təhsil mərkəzlərinin işi daim gücləndirilməli və zənginləşdirilməlidir (6, s. 5).

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında fəaliyyət göstərən yüksək ixtisaslı mütəxəssislər və alimlər birgə proqram üzərində işləməli və kompleks inkişaf proqramları ərəsəyə gətirilməlidir. Təhsilin keyfiyyət faizinin yüksəlməsi bu tip proqramların həyata keçirilməsindən və kadr potensialının inkişafından birbaşa asılıdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin ərəsəyə gətirdiyi təhsil siyasəti konsepsiyasına əsasən ali təhsil müəssisələrinin əksəriyyətində təhsil alan gənc mütəxəssislərin elmi-tədqiqat işlərinə yönləndirilməsi üçün lazım olan şəraiti yaradılmışdır. Təhsilimizin dünya təhsil sistemində inteqrasiyası nəticəsində Azərbaycanda təhsil alan tələbələr respublika üzrə olimpiadalarda, konfranslarda iştirak edir, xarici beynəlxalq əlaqələr qururdu. Nəticə etibarilə gənc mütəxəssislərdə elmə, elmi tədqiqatlara maraq daha da artır. 1998-ci ildən bu günə kimi ali təhsil və elmi-tədqiqat müəssisələrinin 1500-dən çox nümayəndəsi Türkiyə, Polşa, Amerika, Rusiya, Böyük Britaniya, Almaniya və digər ölkələrdə Azərbaycan elmini və təhsilini peşəkarcasına təmsil etmişlər. Aydın məsələdir ki, elm və təhsilin sürətli inkişafının ən əsas amillərindən biri dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təhsillə bağlı təcrübələrinə yiyələnmək və beynəlxalq əməkdaşlıq etməsidir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin elm və təhsilin təməl daşlarını təşkil edən islahatları hazırkı dövrdə cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Təhsilin dünya təhsil standartlarına uyğunlaşdırılması, ümumtəhsil məktəb şəbəkələrinin genişləndirilməsi, həmçinin pedaqoji sahədə fəaliyyət göstərən müəllimlərin və elm adamlarının əmək haqlarının artırılması ilə bağlı fərman, sərəncam və digər sənədlər imzalanmışdır. Məqsəd isə birbaşa olaraq elmdə və təhsildə yaranmış problemlərin həll edilməsidir. Cənab İlham Əliyev 21 avqust 2004-cü ildə belə bir sərəncam imzalamışdır. “Azərbaycan respublikasında ümumtəhsil məktəblərinin informasiya və kommunikasiya texnologiyaları ilə təminatı proqramının (2005-2007-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında”. Günümüz üçün əhəmiyyətli olan bu sərəncam informasiya texnologiyalarından müasir tələblərə uyğun istifadə problemlərinin həlli baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir (6, s. 5).

Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə ümumxalq məhəbbəti qazanmış, xeyirxahlığı, alicənablığı, qayğıkeşliyi, yüksək insani keyfiyyətləri ilə “millət atası” və “dövlət qurucusu” missiyasını həyata keçirmiş, nəhəng dövlət və siyasi xadim kimi şöhrət qazanmış, “Heydər-xalq!”, “Xalq-Heydər!” hikmətli kəlamı dillər əzbəri olmuşdur. Onun dövlət quruculuğundakı fədakarlığı gələcək nəsillər üçün örnəyə çevrilmişdir (3, s. 35).

Ulu Öndər Heydər Əliyevin təhsil sahəsindəki islahatları bu gün də öz müsbət nəticələrini göstərir. Bir tərəfdən təhsil sistemimizi dünyada uğurla təmsil edən, digər tərəfdən respubli-

kamızın hərtərəfli inkişafında yaxından iştirak edə biləcək gənc mütəxəssislərin yetişməsinə zəmin yaradır.

**Məqalənin aktuallığı.** Yeniləşən, müasirləşən təhsil islahatlarının həyata keçirilməsində Heydər Əliyevin müstəsna xidmətlərinin üzə çıxarılaraq ümumiləşdirilməsi, sistemləşdirilərək təhlilə cəlb edilməsi aktual və prinsiplə bağlı mahiyyət daşıyır, prioritet elmi nəticələrə gəlməyə əsas verir.

**Məqalənin elmi yeniliyi.** Təhsilin müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməsi ümummilli lider Heydər Əliyevin bu strategiyanın həyata keçirilməsində xidmətlərinin yeni elmi-meyar və prinsiplər əsasında dəyərləndirilməsi əsas məqsəd və niyyət kimi müəyyənləşdirilir.

**Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi.** Ümummilli lider Heydər Əliyevin ümumtəhsil sahəsində islahatlar konsepsiyasının ümdə müddələrinin təcrübə imkanları və icrası ilə bağlı məqalədə qaldırılan məsələlərdən praktik şəkildə faydalanmaq olar.

### Ədəbiyyat

1. H. Əhmədov. Azərbaycan təhsilinin inkişaf strategiyası. Bakı, Elm, 2010.
2. N. Əhmədov. Heydər Əliyevin kəlamları. Bakı, Qanun, 2017.
3. A. Səmədov. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda təhsilə və təhsil xadimlərinə qayğısı. Gəncə, 2010.
4. Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi: Bibliografik göstərici. Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə gəlişinin 40 illiyinə həsr olunur, Bakı: Şərq-Qərb, 2010.
5. <https://ulfet-az.com/Home/SinglePost?Post/d=2100>
6. <http://anl.az/down/meqale/xalqqazeti-dekabr-2009/99233>.
7. <http://Xalq-qazeti>. – 2009. – 12 dekabr. – s 6. “Heydər Əliyev elm və təhsilin inkişafına böyük qayğı ilə yanaşırdı”.

A.T. Салахова

### Гейдар Алиев и реформы в сфере общего образования

#### Резюме

Как и в других сферах жизни, обретший независимость Азербайджан добился блестящих успехов в области науки и образования и щедро служил своему народу. Гейдар Алиев в период своего руководства Азербайджаном провел реформы в области развития образования, строительства и благоустройства новых школ. Эти реформы, заложенные Великим Лидером, успешно продолжают сегодня Президентом Азербайджанской Республики господином Ильхамом Алиевым.

A.T. Salahova

### Heydar Aliyev and reforms implemented in the field of general education

#### Summary

As in other spheres of life, Azerbaijan, which gained independence, achieved brilliant success in the field of science and education and served its people with generosity. Heydar Aliyev carried out reforms in the field of development of education, building and improvement of new schools during his leadership of Azerbaijan. These reforms, which were founded by the Great Leader, are being successfully continued today by the President of the Republic of Azerbaijan Mr. Ilham Aliyev.

Redaksiyaya daxil olub: 18.05.2023